

УДК 327.82:339.54

DOI 10.37749/2308-9639-2026-4(280)-4

М. В. ЛОЗА,

аспірант, Національний університет біоресурсів

і природокористування України

ORCID ID: [orsid.org/orcid.org/0009-0000-7324-1903](https://orcid.org/0009-0000-7324-1903)

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ САНКЦІЙ ТА ОБМЕЖЕНЬ ЩОДО РОСІЙСЬКОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Стаття присвячена комплексному аналізу правового регулювання застосування санкцій та обмежень щодо російського бізнесу в Україні в умовах збройної агресії Російської Федерації. Актуальність дослідження зумовлена тим, що санкційна політика є одним із ключових невоєнних інструментів протидії агресії, проте її правове забезпечення залишається недосконалим, про що свідчать випадки систематичного обходу обмежень підсанкційними суб'єктами. Проаналізовано еволюцію Закону України «Про санкції» від 14 серпня 2014 року та його численних редакцій, що відображають поетапну трансформацію санкційного механізму від початкового реагування на анексію Криму до комплексної системи протидії повномасштабній збройній агресії.

Досліджено судову практику Верховного Суду України, зокрема постанови Великої Палати у справах № 9901/376/21 та № 800/162/16, якими сформовано правові позиції щодо природи санкцій як превентивних обмежувальних заходів, меж судового контролю за дискреційними повноваженнями РНБО та Президента, а також щодо критерію характеру діяльності як визначального для застосування санкцій.

Проаналізовано практику стягнення активів підсанкційних осіб Вищим антикорупційним судом, який послідовно кваліфікує стягнення як політико-економічний контрзахід, а не кримінальне покарання, що не потребує встановлення вини. Особливу увагу приділено імплементації Директиви ЄС 2024/1226 про криміналізацію порушень обмежувальних заходів та аналізу законопроекту № 12406, підтриманого Верховною Радою у першому читанні 3 червня 2025 року, який передбачає доповнення Кримінального кодексу статтею 114-3.

Виявлено системні проблеми правозастосування: відсутність кримінальної відповідальності за обхід санкцій, недосконалість комплаєнс-контролю, обмеженість судового контролю та потребу в синхронізації санкційних списків із переліками ЄС та США.

На підставі проведеного аналізу запропоновано комплекс заходів за сімома напрямками: законодавче регулювання, інституційне забезпечення, комплаєнс-контроль, судовий контроль, міжнародна співпраця, захист прав непідсанкційних осіб та диференціація відповідальності.

Ключові слова: обмежувальні заходи, стягнення активів, Закон України «Про санкції», судова практика, Директива ЄС 2024/1226, кримінальна відповідальність, національна безпека, євроінтеграція.

Постановка проблеми. Україна наразі сформувала розгалужену систему обмежувальних заходів, спрямованих на нейтралізацію економічного потенціалу, що використовується для підтримки агресії проти нашої

країни. Проте, значна кількість підсанкційних суб'єктів продовжує господарську діяльність на території України, використовуючи різноманітні схеми обходу обмежень, а правова природа санкцій залишається доктринально

невизначеною. Також тимчасово відсутня повноцінна кримінальна відповідальність за порушення та обхід санкцій, а механізм стягнення активів підсанкційних осіб потребує вдосконалення процедурних гарантій. Ці проблеми набувають особливої гостроти в контексті кандидатського статусу України на членство в ЄС та необхідності приведення законодавства у відповідність з *acquis communautaire*.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Збройна агресія Російської Федерації проти України, розпочата у 2014 році анексією Криму та ескальована до повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року, поставила перед українською державою безпрецедентні виклики у сфері забезпечення національної безпеки та економічного суверенітету. Одним із ключових інструментів протидії агресії стала санкційна політика, спрямована на обмеження економічної діяльності осіб та суб'єктів господарювання, пов'язаних з державою-агресором. Як зазначає К. Л. Бугайчук, санкції є правовими заходами негайного реагування на порушення права різного роду, від посягання на державний суверенітет до вчинення злочину міжнародного характеру [1, с. 29].

Санкційна політика України активно розвивається як інструмент реагування на загрози національній безпеці та порушення міжнародного порядку [2]. Станом на початок 2024 року у Державному реєстрі санкцій, що запрацював 2 лютого 2024 року, обліковувалося понад 17 тис. фізичних та юридичних осіб [3]. По-друге, залишається невирішеним питання визначеності правової природи санкцій у системі національного права, що створює труднощі для судового контролю та правозастосування [4, с. 70].

Прийняття Європейським Парламентом та Радою ЄС 24 квітня 2024 року Директиви 2024/1226 про визначення кримінальних правопорушень і покарань за порушення обмежувальних заходів Союзу актуалізувало питання криміналізації порушень санкцій в Україні як країні-кандидату на членство в ЄС [5]. Як зазначають дослідники Інституту

законодавчих ідей, Директива встановила єдині для всіх держав-членів мінімальні стандарти, зокрема визначила, які дії вважати злочинами та які покарання за них мають бути передбачені [6].

Метою статті є комплексний аналіз правового регулювання застосування санкцій та обмежень щодо російського бізнесу в Україні, виявлення проблем правозастосування та визначення шляхів їх вирішення з урахуванням євроінтеграційних зобов'язань держави.

Матеріали та методи. Під час роботи над статтею застосовували загальнонаукові та спеціально-юридичні методи: діалектичний метод (для з'ясування сутності санкцій як правового явища), порівняльно-правовий (для зіставлення національного та європейського підходів до криміналізації), формально-юридичний (для аналізу нормативних актів), метод узагальнення судової практики (для виявлення правових позицій Верховного Суду).

Теоретичну основу дослідження становлять праці вітчизняних науковців, зокрема К. Л. Бугайчука щодо нормативно-правових аспектів вдосконалення санкційної політики [1], К. В. Громовенко з питань міжнародно-правових аспектів ефективності економічних санкцій [7], О. Кукарцева щодо санкційної політики ЄС як засобу протидії російському імперіалізму [8], а також наукові розробки Інституту законодавчих ідей щодо криміналізації порушень санкцій [6]. Практичне значення має аналіз судової практики Верховного Суду, зокрема постанов Великої Палати ВС у справах про оскарження санкцій [9].

Виклад основного матеріалу. Закон України «Про санкції» № 1644-VII від 14 серпня 2014 року став першим спеціальним нормативним актом, що регулює застосування обмежувальних заходів в Україні [10]. Як зазначено в статті 1 Закону, санкції – це спеціальні економічні та інші обмежувальні заходи, що застосовуються з метою захисту національних інтересів, національної безпеки, суверенітету і територіальної цілісності України. За час дії Закон зазнав численних редакцій, що відображають еволюцію

санкційної політики від реагування на анексію Криму до комплексної протидії повномасштабній агресії.

Згідно зі статтею 3 Закону, санкції можуть застосовуватися до: іноземних держав; іноземних юридичних осіб; юридичних осіб, які перебувають під контролем іноземної юридичної особи чи фізичної особи-нерезидента; іноземців та осіб без громадянства; суб'єктів, які здійснюють терористичну діяльність [10]. Закон передбачає 24 види санкцій, включаючи блокування активів, обмеження торговельних операцій, припинення транзиту ресурсів, анулювання ліцензій та стягнення активів у дохід держави як винятковий захід [11, с. 73].

Ключовою особливістю 2022 року стало доповнення Закону статтею 5-1 «Особливості застосування окремих видів санкцій», яка запровадила механізм стягнення активів на користь держави. Відповідно до частини 1 статті 5-1, Вищий антикорупційний суд уповноважений розглядати позови Міністерства юстиції України про стягнення в дохід держави активів осіб, щодо яких застосовано санкції [12]. Це повноваження суттєво розширило можливості держави у протидії економічним інтересам агресора.

Правову основу державної політики у сфері національної безпеки становить також Закон України «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018 року № 2469-VIII, який визначає засади та принципи національної безпеки [13]. Стаття 3 цього Закону встановлює, що державна політика спрямована на захист людини і громадянина, суспільства та держави від загроз, включаючи ті, що походять від іноземних суб'єктів. Таким чином, санкційна політика є невід'ємною складовою системи забезпечення національної безпеки.

Аналіз практики застосування санкцій свідчить про значні результати у сфері стягнення активів осіб, пов'язаних із державою-агресором. За даними Міністерства юстиції України, протягом 2024 року Департамент санкційної політики подав 27 позовів до ВАКС, а загалом із травня 2022 року – 80 позовів про стягнення активів [14]. У дохід

держави стягнуто корпоративні права понад 100 компаній, понад 280 об'єктів нерухомого майна, грошові кошти та ОВДП на суму понад 2,5 млрд грн [15].

Серед найбільш показових справ – стягнення активів великого торговельного об'єкта в м. Києві, що належав структурам осіб, внесених до санкційних списків ЄС, США та України за ймовірне сприяння фінансуванню та підтримку збройної агресії проти України. Зазначені особи є нерезидентами, їхня вина у підтримці агресії в судовому порядку за кримінальним провадженням в Україні не встановлена, проте включення до санкційних списків засновано на оцінці загроз національній безпеці. Стягнення здійснено рішенням ВАКС на підставі статті 5-1 Закону «Про санкції» [16].

В іншій резонансній справі ВАКС ухвалив рішення про стягнення у дохід держави активів промислових підприємств стратегічного значення на території України (зокрема, великого глиноземного підприємства), що належали бенефіціарному власнику – нерезиденту, включеному до санкційних списків за ймовірну наближеність до керівництва держави-агресора та отримання вигод від агресивної зовнішньої політики РФ. Як зазначено у рішенні суду, стягнення є пропорційним заходом з огляду на масштаб загроз національній безпеці [17]. Слід зазначити, що вина зазначеного бенефіціара у вчиненні злочинів проти України в судовому порядку не доведена; підставою для стягнення є його статус підсанкційної особи та оцінка загроз, здійснена РНБО.

Особливої уваги заслуговує справа щодо стягнення активів великої банківської установи (колишнього системного банку з іноземним капіталом). На момент переходу у державну власність банк був одним із найбільших в Україні. Його колишні кінцеві бенефіціари, які є нерезидентами та включені до санкційних списків ЄС та України за ймовірні зв'язки з фінансово-промисловими групами РФ, подали позов до Міжнародного центру врегулювання інвестиційних спорів (ICSID) [18]. Цей випадок ілюструє

НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА

складність балансування між національними інтересами та міжнародними зобов'язаннями у сфері захисту інвестицій. Зауважимо, що вина зазначених осіб у фінансуванні агресії в судовому порядку не встановлена; арбітражне провадження перебуває на стадії розгляду.

Апеляційна палата ВАКС у низці постанов сформулювала ключові правові позиції щодо природи стягнення активів. Зокрема, суд визначив, що стягнення, передбачене пунктом 1-1 частини 1 статті 4 Закону «Про санкції», не є «кримінальним обвинуваченням» у розумінні критеріїв Енгеля (ЄСПЛ), оскільки не передбачає встановлення вини особи та не є покаранням за злочин [19]. ВАКС послідовно кваліфікує стягнення як «політико-економічний захід, обумовлений збройною агресією РФ проти України», тобто як контрзахід, а не конфіскацію у кримінально-правовому розумінні [20].

Загалом статистика ВАКС за 2025 рік свідчить про зростання кількості ухвалених рішень на понад 41% порівняно з 2024 роком, а кількість розглянутих цивільних позовів про стягнення активів зросла більш ніж удвічі [21]. За підсумками 2025 року Фонд державного майна отримав від реалізації стягнутого майна понад 2,5 млрд грн, спрямованих до Фонду ліквідації наслідків збройної агресії [22]. Ці дані засвідчують, що механізм стягнення активів перетворився з теоретичної конструкції на дієвий інструмент.

Судова практика Верховного Суду у справах про застосування санкцій формує ключові правові позиції щодо природи санкцій та меж судового контролю. Станом на кінець 2023 року Верховний Суд розглянув 461 справу, пов'язану із санкціями, з яких 44 – Великою Палатою [9].

У постанові від 6 липня 2023 року у справі № 9901/376/21 Велика Палата Верховного Суду сформулювала принципову правову позицію: санкції, передбачені Законом № 1644-VII, не є видом покарання чи відповідальності [23]. Вони виконують функції обмежувального економічного заходу щодо осіб, які становлять для України загрозу посягання на її національні інтереси. Суд зазначив, що

такі обмеження є тимчасовими, стосуються переважно втручання у право власності та носять превентивний характер.

Щодо меж судового контролю Верховний Суд зазначив, що суд не може підмінити дискреційні повноваження Президента України або РНБО в оцінці загроз національній безпеці [23]. Водночас суд має право перевіряти дотримання процедури застосування санкцій, наявність підстав та пропорційність обраних заходів. На засіданні Науково-консультативної ради при ВС у травні 2024 року було наголошено на потребі чітких формулювань у законодавстві щодо конкретного переліку випадків застосування санкцій до громадян України та на необхідності вдосконалення нормативних актів з урахуванням конституційних гарантій [24].

Важливою є правова позиція щодо критерію «характеру діяльності». У постанові від 27 серпня 2024 року у справі № 800/162/16 Велика Палата ВС встановила, що для застосування санкцій визначальним є характер діяльності особи, а не її резидентство чи громадянство [25]. Юридична особа, яка знаходиться під контролем іноземної особи-нерезидента, належить до суб'єктів, до яких можуть бути застосовані санкції на підставі Закону.

Конституційний Суд України також долучився до формування правових позицій у сфері санкцій. КСУ відмовив у відкритті конституційного провадження за конституційною скаргою щодо конституційності пункту 1-1 частини 1 статті 4 Закону «Про санкції», визнавши, що скаржниця виклала власне розуміння змісту норми, що не є належним обґрунтуванням тверджень про неконституційність [26]. Ця позиція, хоча і є процесуальною, опосередковано підтверджує відсутність очевидних підстав для визнання механізму стягнення активів неконституційним.

У квітні 2024 року Європейський Союз ухвалив Директиву 2024/1226 про криміналізацію порушення санкцій [5]. Цей документ став відповіддю на численні випадки обходу обмежувальних заходів, які підірвали ефективність санкційного тиску. Директива

зобов'язала країни-члени ЄС протягом року впровадити у національне законодавство кримінальну відповідальність за порушення та обхід санкцій [27].

Директива визначає вичерпний перелік порушень, які вимагається визнати кримінальними правопорушеннями: операції з активами підсанкційних осіб; маркетинг, імпорт, експорт товарів всупереч обмеженням; надання фінансових послуг; порушення умов дозволів [5]. Мінімальні стандарти покарань становлять від одного року ув'язнення за порушення обов'язків звітування до п'яти років за операції з активами на суму понад 100 тис. євро. Як зазначають дослідники Інституту законодавчих ідей, криміналізація порушень обмежувальних заходів повинна здійснюватися з обов'язковим забезпеченням гармонізації, наскільки це можливо без докорінної зміни існуючих правових інститутів, з Директивою ЄС [6].

14 січня 2025 року Президент України вніс як невідкладний законопроект № 12406 «Про внесення змін до Кримінального кодексу України і Кримінального процесуального кодексу України та Закону України «Про санкції» щодо встановлення відповідальності за порушення спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)» [28]. Проект пропонує доповнити КК України новою статтею 114-3, яка передбачає відповідальність за порушення обмежувального заходу та умисний обхід санкцій.

3 червня 2025 року Верховна Рада підтримала законопроект у першому читанні 254 голосами [29]. Стаття 114-3 передбачає покарання у виді штрафу від 25 000 до 50 000 НМДГ або позбавлення волі на строк від 2 до 10 років за кваліфіковані склади (значна шкода, повторність, організована група) з обов'язковим позбавленням права обіймати певні посади [30]. Досудове розслідування здійснюватимуть слідчі органів безпеки (СБУ), а судовий розгляд зможе відбуватися за відсутності обвинуваченого (in absentia). Передбачено також відповідальність юридичних осіб у вигляді штрафу, конфіскації майна або ліквідації [28].

Наукова оцінка законопроекту є неоднозначною. Як зазначається у дослідженні, опублікованому у Віснику кримінального судочинства, криміналізація є необхідною для забезпечення ефективності санкційного режиму та виконання вимог ЄС [30]. Водночас деякі дослідники вказують на ризики правової колізії між санкційним і кримінальним правом та на необхідність чіткого визначення правової природи санкцій до встановлення кримінальної відповідальності [31]. Ця дискусія підтверджує, що прийняття законопроекту у другому читанні потребує ретельного опрацювання з урахуванням як євроінтеграційних зобов'язань, так і конституційних гарантій.

Незважаючи на значні успіхи санкційної політики, залишаються системні проблеми, що потребують вирішення. Практика свідчить, що значна кількість підсанкційних суб'єктів продовжує господарську діяльність, використовуючи різні схеми обходу обмежень. Як зазначає К. Л. Бугайчук, санкційна політика потребує вдосконалення змісту та застосування [1].

Ключовою проблемою є відсутність повноцінної кримінальної відповідальності за порушення санкцій до ухвалення законопроекту № 12406 в остаточній редакції. Як зазначається у Віснику кримінального судочинства, стаття 110-2 КК України фактично використовувалася як паліатив відповідальності за взаємодію з підсанкційними суб'єктами у різних формах [30]. Однак така практика не забезпечувала належної превентивної функції та не відповідає європейським стандартам.

На підставі проведеного аналізу запропоновано комплекс юридичних заходів для вдосконалення санкційного законодавства. Отже, у сфері законодавчого регулювання необхідно: прийняти законопроект № 12406 з урахуванням рекомендацій щодо усунення правової невизначеності, зокрема чітко визначити поняття «предмет» санкційного правопорушення та встановити вартісний поріг криміналізації відповідно до європейських стандартів [30]; розробити підзаконні акти, що деталізують процедуру застосування санкцій, зокрема щодо оцінки доказів та

НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА

комунікації з особою, до якої мають бути застосовані обмежувальні заходи; доповнити Закон «Про санкції» статтею, що чітко визначає правову природу санкцій як превентивних обмежувальних заходів, відмінних від кримінальної та адміністративної відповідальності.

У сфері інституційного забезпечення пропонуємо: створити спеціалізований орган з моніторингу дотримання санкцій за зразком Freeze and Seize Task Force ЄС, який координуватиме діяльність відповідних органів та забезпечуватиме обмін інформацією [32]; розширити повноваження Апарату РНБО щодо проведення регулярного аудиту ефективності застосування санкцій з публікацією річних звітів; запровадити механізм обов'язкового декларування активів підсанкційними особами на території України з відповідальністю за неподання або недостовірне декларування, за аналогією з вимогами Директиви ЄС 2024/1226 [5].

У сфері комплаєнс-контролю рекомендуємо: запровадити обов'язкову перевірку контрагентів через Державний реєстр санкцій для всіх суб'єктів фінансового моніторингу з відповідальністю за невиконання цієї вимоги [3]; розробити типові санкційні застереження для договорів з правом на розірвання або призупинення зобов'язань у разі застосування санкцій до контрагента; імплементувати механізм «зворотних санкцій» – співпраця з особами, до яких застосовано санкції в інших юрисдикціях, має бути підставою для застосування українських санкцій; запровадити обов'язкову сертифікацію комплаєнс-офіцерів з питань санкційного законодавства.

У сфері судового контролю пропонуємо: законодавчо закріпити стандарти доказування для справ про застосування санкцій з урахуванням практики Суду ЄС та ЄСПЛ щодо вимог прозорості, обґрунтованості та достатності доказової бази [33]; встановити чіткі процесуальні строки для оскарження санкцій та розгляду справ; передбачити механізм періодичного перегляду санкцій з можливістю їх скасування у разі зміни обставин; впровадити інститут «уповноваженого захисника»

для представництва інтересів осіб, які перебувають за межами України та не мають можливості особисто оскаржити санкції.

У сфері міжнародної співпраці необхідно: посилити координацію з партнерами щодо відстеження та блокування активів підсанкційних осіб в іноземних юрисдикціях; опрацювати можливість визнання та виконання рішень ВАКС про стягнення активів в інших юрисдикціях на підставі двосторонніх угод про правову допомогу; синхронізувати санкційні списки України з переліками ЄС та США для уникнення розбіжностей; ініціювати укладення угод про взаємне визнання санкційних рішень з країнами-партнерами.

Щодо захисту прав непідсанкційних осіб пропонуємо: вирішити на законодавчому рівні питання захисту права власності непідсанкційних співвласників під час застосування санкцій у виді стягнення активів; передбачити механізм компенсації добросовісним контрагентам підсанкційних осіб, які зазнали збитків внаслідок санкцій; запровадити процедуру попереднього повідомлення потенційно підсанкційних осіб з можливістю надання пояснень до прийняття рішення РНБО.

У сфері диференціації відповідальності доцільно: диференціювати санкції залежно від тяжкості порушення – за формальні порушення передбачити адміністративне попередження чи мінімальний штраф, за умисний експорт/імпорт без ліцензії – штраф у відсотках від вартості операції; передбачити можливість добровільного усунення порушення з уникненням штрафу у разі першого порушення; встановити пом'якшуючі обставини для осіб, які активно співпрацюють зі слідством та добровільно повідомляють про виявлені порушення.

Висновки. Санкційна політика України пройшла значну еволюцію від реагування на анексію Криму у 2014 році до комплексної системи протидії економічним інтересам агресора. Закон «Про санкції» зазнав численних редакцій, що свідчить про динамічний розвиток законодавства у відповідь на нові виклики.

Практика стягнення активів підсанкційних осіб демонструє дієвість механізму, запровадженого статтею 5-1 Закону. Загальна вартість стягнутих активів є значною, ВАКС послідовно формує судову практику щодо правової природи стягнення як політико-економічного заходу, а не кримінального покарання. Водночас позови до міжнародних арбітражів створюють правові ризики, що потребують системного підходу до захисту національних інтересів.

Судова практика Верховного Суду сформувала важливі правові позиції: санкції не є покаранням чи відповідальністю; суд не підміняє дискрецію органів влади, але контролює процедуру; характер діяльності превалює над резидентством як критерій застосування санкцій. Ці позиції забезпечують баланс між національною безпекою та правами особи.

Імплементація Директиви ЄС 2024/1226 є критично важливою для євроінтеграції

України. Законопроект № 12406 є важливим кроком, однак потребує доопрацювання з урахуванням правової визначеності та конституційних гарантій. Запропоновані у статті юридичні шляхи вирішення проблем охоплюють сім напрямів: законодавче регулювання, інституційне забезпечення, комплаєнс-контроль, судовий контроль, міжнародну співпрацю, захист прав непідсанкційних осіб та диференціацію відповідальності.

Реалізація запропонованих заходів сприятиме підвищенню ефективності санкційної політики, забезпеченню відповідності європейським стандартам та зміцненню національної безпеки в умовах продовження збройної агресії. Перспективами подальших досліджень є аналіз практики імплементації Директиви ЄС 2024/1226 державами-членами ЄС та розробка методичних рекомендацій щодо комплаєнс-процедур для українського бізнесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бугайчук К. Л. Нормативно-правові аспекти вдосконалення санкційної політики України. *Право і безпека*. 2022. № 1 (84). С. 29-38. DOI: 10.32631/pb.2022.1.03.
2. Санкції як правовий феномен в праві України та міжнародні стандарти їх застосування. *Конституційно-правові академічні студії*. 2021. URL: journal-kpas.uzhnu.edu.ua/article/view/241917.
3. В Україні запрацював Державний реєстр санкцій. Рада національної безпеки і оборони України. 01.02.2024. URL: rnbo.gov.ua/ua/Diialnist/6769.html.
4. Громовенко К. В. Економічні санкції: міжнародно-правові аспекти ефективності. *Juris Europensis Scientia*. 2021. Вип. 4. С. 70-77.
5. Directive (EU) 2024/1226 of the European Parliament and of the Council of 24 April 2024 on the definition of criminal offences and penalties for the violation of Union restrictive measures. *Official Journal of the European Union*. L 2024/1226.
6. Директива ЄС про криміналізацію порушення санкцій: Огляд та рекомендації для України. Інститут законодавчих ідей. 2024. URL: izi.institute/en/analysts/2/
7. Громовенко К. В. Економічні санкції: міжнародно-правові аспекти ефективності. *Juris Europensis Scientia*. 2021. Вип. 4. С. 70-77.
8. Кукарцев О. Санкційна політика ЄС як засіб протидії російському імперіалізму. *Літопис Волині*. 2023. URL: litopys.volyn.ua/index.php/litopys/article/view/440.
9. Ступак О. Практика Великої Палати Верховного Суду у справах про санкції. Верховний Суд України. 2024. URL: court.gov.ua/storage/portal/supreme/prezentacii_2024/Prezent_prakt_sancii.pdf.
10. Про санкції: Закон України від 14.08.2014 № 1644-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 40. Ст. 2018.
11. Скільцько О. І., Ширшов Р. А. Нормативно-правове забезпечення кібербезпеки об'єктів критичної інфраструктури. *Науковий вісник ЛДУВС. Серія юридична*. 2024. № 2. С. 73-79.

12. Санкційний довідник: Уроки для України з практики іноземного санкційного законодавства та міжнародного права. Правозахисний центр «Зміна». 2024. URL: zmina.ua/wp-content/uploads/sites/2/2024/03/zmina-encyclopedia-of-sanctions_web.pdf.

13. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2018. № 31. Ст. 241.

14. Санкції проти осіб, що підтримують політику кремля: результати реалізації санкції у виді стягнення в дохід держави активів підсанкційних осіб за 2024 рік. Кабінет Міністрів України. 06.01.2025. URL: kmu.gov.ua/news/sanktsii-proty-osib-shcho-pidtrymuiut-polityku-kremlia.

15. Інна Богатих: Мін'юст подав до ВАКС 52 позовні заяви про застосування санкції стягнення в дохід держави активів підсанкційних осіб. КМУ. 19.06.2024. URL: kmu.gov.ua.

16. Рішення ВАКС про стягнення активів (торговельний об'єкт, м. Київ). Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: reyestr.court.gov.ua/.

17. Рішення ВАКС про стягнення активів промислових підприємств стратегічного значення. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: reyestr.court.gov.ua/.

18. Arbitration case filed with ICSID regarding nationalization of banking institution in Ukraine. ICSID Case Register. URL: icsid.worldbank.org/.

19. Постанова Апеляційної палати ВАКС від 23 січня 2025 року у справі щодо стягнення активів підсанкційної особи. URL: hcac.court.gov.ua.

20. Рішення ВАКС від 18 квітня 2024 року у справі № 991/2024. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: reyestr.court.gov.ua/.

21. За минулий рік кількість ухвалених вироків у ВАКС зросла на понад 41%. ВАКС. 01.2026. URL: court.gov.ua/archive/1946811/.

22. Мін'юст відзвітував про стягнені підсанкційні активи у 2025 році. UA.NEWS. 19.01.2026. URL: ua.news/ua/ukraine/miniust-vidzvituval.

23. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 6 липня 2023 року у справі № 9901/376/21. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: reyestr.court.gov.ua/.

24. Межі судового контролю при застосуванні санкцій, запроваджених РНБО України. Засідання робочої групи НКР при ВС. Верховний Суд. 2024. URL: supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1606879.

25. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 27 серпня 2024 року у справі № 800/162/16. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: reyestr.court.gov.ua/.

26. Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні: Матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф. (31 жовтня 2024 р., Чернівці). URL: ccu.gov.ua/sites/default/files/suchasni_vyklyky_ta_aktualni_problemy_sudovoyi_reformy_v_ukrayini_2024.pdf.

27. Overview of the current regulation of liability for sanctions evasion: state of play and prospects. Institute of Legislative Ideas. 2024. URL: izi.institute/en/analysts/5/.

28. Про внесення змін до КК України і КПК України та Закону України «Про санкції»: проект Закону України № 12406 від 14.01.2025. URL: w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=83897.

29. Законодавча діяльність в Україні: громадське обговорення. Дослідницька служба Верховної Ради України. 2025. Вип. 1. URL: nbuviar.gov.ua/images/informaciyni_vidanya/zakonodavcha_diyalnist/2025/2025_zakonodavcha_diyalnist_1.pdf.

30. Кримінальна відповідальність за порушення санкцій в Україні через призму сучасних законопроектів. Вісник кримінального судочинства. 2025. DOI: 10.17721/2413-5372.2025.1-2/191-203.

31. Організаційно-правові засади економічної безпеки України. Київський економічний науковий журнал. 2024. URL: journals.kymu.kyiv.ua/index.php/economy/article/view/181.

32. Making sanctions effective. European Commission. URL: commission.europa.eu/topics/

eu-solidarity-ukraine/eu-sanctions-against-russia-following-invasion-ukraine/making-sanctions-effective_en.

33. Sanctions Compliance in Ukraine: Strategy for International Firms. Ilyashev & Partners. 16.07.2025. URL: attorneys.ua/en/publication/sanctions-compliance-in-ukraine-strategy-for-international-firms/.

REFERENCES

1. Buhaichuk, K. L. (2022). Normatyvno-pravovi aspekty vdoskonalennia sanktsiinoi polityky Ukrainy [Normative and legal aspects of improving Ukraine's sanctions policy]. *Pravo i bezpeka – Law and Safety*, 1(84), 29-38. doi.org/10.32631/pb.2022.1.03.
2. Sanktsii yak pravovyi fenomen v pravi Ukrainy ta mizhnarodni standarty yikh zastosuvannia [Sanctions as a legal phenomenon in Ukrainian law and international standards of their application]. (2021). *Konstitutsiino-pravovi akademichni studii – Constitutional Law Academic Studies*. journal-kpas.uzhnu.edu.ua/article/view/241917.
3. V Ukraini zapratsiuvav Derzhavnyi reiestr sanktsii [The State Register of Sanctions has been launched in Ukraine]. (2024, February 1). Rada natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy. rnb.gov.ua/ua/Diialnist/6769.html.
4. Hromovenko, K. V. (2021). Ekonomichni sanktsii: mizhnarodno-pravovi aspekty efektyvnosti [Economic sanctions: international legal aspects of effectiveness]. *Juris Europensis Scientia*, 4, 70-77.
5. Directive (EU) 2024/1226 of the European Parliament and of the Council of 24 April 2024 on the definition of criminal offences and penalties for the violation of Union restrictive measures. *Official Journal of the European Union*, L 2024/1226.
6. Dyrektyva YeS pro kryminalizatsiiu porushennia sanktsii: Ohliad ta rekomendatsii dlia Ukrainy [EU Directive on criminalization of sanctions violations: Overview and recommendations for Ukraine]. (2024). Instytut zakonodavchyykh idei. izi.institute/en/analysts/2/.
7. Hromovenko, K. V. (2021). Ekonomichni sanktsii: mizhnarodno-pravovi aspekty efektyvnosti [Economic sanctions: international legal aspects of effectiveness]. *Juris Europensis Scientia*, 4, 70-77.
8. Kukartsev, O. (2023). Sanktsiina polityka YeS yak zasib protydyi rosiiskomu imperializmu [EU sanctions policy as a means of countering Russian imperialism]. *Litopys Volyni – Chronicle of Volhynia*. litopys.volyn.ua/index.php/litopys/article/view/440.
9. Stupak, O. (2024). Praktyka Velykoi Palaty Verkhovnoho Sudu u spravakh pro sanktsii [Practice of the Grand Chamber of the Supreme Court in sanctions cases]. *Verkhovnyi Sud Ukrainy*. court.gov.ua/storage/portal/supreme/prezentacii_2024/Prezent_prakt_sancii.pdf.
10. Pro sanktsii: Zakon Ukrainy vid 14.08.2014 No. 1644-VII [On Sanctions: Law of Ukraine of 14.08.2014 No. 1644-VII]. (2014). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 40, Art. 2018.
11. Skitsko, O. I., & Shyrshov, R. A. (2024). Normatyvno-pravove zabezpechennia kiberbezpeky ob'ektiv krytychnoi infrastruktury [Normative and legal framework of cybersecurity for critical infrastructure]. *Naukovyi visnyk LDUVS. Seriiia yurydychna – Scientific Bulletin of LSUVS. Legal Series*, 2, 73-79.
12. Sanktsiinyi dovidnyk: Uroky dlia Ukrainy z praktyky inozemnoho sanktsiinoho zakonodavstva ta mizhnarodnoho prava [Sanctions handbook: Lessons for Ukraine from foreign sanctions legislation and international law]. (2024). *Pravozakhysnyi tsentr «Zmina»*. zmina.ua/wp-content/uploads/sites/2/2024/03/zmina-encyclopedia-of-sanctions_web.pdf.
13. Pro natsionalnu bezpeku Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 21.06.2018 No. 2469-VIII [On National Security of Ukraine: Law of Ukraine of 21.06.2018 No. 2469-VIII]. (2018). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 31, Art. 241.
14. Sanktsii proty osib, shcho pidtrymuyut polityku kremliia: rezultaty realizatsii sanktsii u vydi stiahennia v dokhid derzhavy aktyviv pidsanktsiinykh osib za 2024 rik [Sanctions against persons

supporting Kremlin policy: results of asset recovery in 2024]. (2025, January 6). Kabinet Ministriv Ukrainy. kmu.gov.ua/news/sanktsii-proti-osib-shcho-pidtrymuiut-polityku-kremlia.

15. Inna Bohatykh: Miniust podav do VAKS 52 pozovni zaiavy pro zastosuvannya sanktsii stiahnennia v dokhid derzhavy aktyviv pidsanktsiinykh osib [Ministry of Justice filed 52 claims with HACC for asset recovery]. (2024, June 19). Kabinet Ministriv Ukrainy. kmu.gov.ua.

16. Rishennia VAKS pro stiahnennia aktyviv (torhovelniy ob'ekt, m. Kyiv) [HACC decision on asset recovery (commercial property, Kyiv)]. Yedynyi derzhavnyi reiestr sudovykh rishen. reyestr.court.gov.ua/.

17. Rishennia VAKS pro stiahnennia aktyviv promyslovykh pidpriemstv stratehichnoho znachennia [HACC decision on asset recovery of strategically important industrial enterprises]. Yedynyi derzhavnyi reiestr sudovykh rishen. reyestr.court.gov.ua/.

18. Arbitration case filed with ICSID regarding nationalization of banking institution in Ukraine. ICSID Case Register. icsid.worldbank.org/.

19. Postanova Apeliatsiinoi palaty VAKS vid 23 sichnia 2025 roku u spravi shchodo stiahnennia aktyviv pidsanktsiinoi osoby [Ruling of the HACC Appeals Chamber of 23 January 2025 on asset recovery]. hcac.court.gov.ua.

20. Rishennia VAKS vid 18 kvitnia 2024 roku u spravi No. 991/2024 [HACC decision of 18 April 2024 in case No. 991/2024]. Yedynyi derzhavnyi reiestr sudovykh rishen. reyestr.court.gov.ua/.

21. Za mynuliy rik killist ukhvalenykh vyrokiv u VAKS zroslo na ponad 41% [The number of HACC verdicts increased by over 41% last year]. (2026, January). VAKS. court.gov.ua/archive/1946811/.

22. Miniust vidzvituval pro stiahnenni pidsanktsiini aktyvy u 2025 rotsi [Ministry of Justice reported on recovered sanctioned assets in 2025]. (2026, January 19). UA.NEWS. ua.news/ua/ukraine/miniust-vidzvituval.

23. Postanova Velykoi Palaty Verkhovnoho Sudu vid 6 lyupnia 2023 roku u spravi No. 9901/376/21 [Grand Chamber of the Supreme Court ruling of 6 July 2023 in case No. 9901/376/21]. Yedynyi derzhavnyi reiestr sudovykh rishen. reyestr.court.gov.ua/.

24. Mezhi sudovoho kontroliu pry zastosuvanni sanktsii, zaprovadzhenykh RNBO Ukrainy [Limits of judicial review in the application of NSDC sanctions]. (2024). Zasedannia robochoi hrupy NKR pry VS. Verkhovnyi Sud. supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1606879.

25. Postanova Velykoi Palaty Verkhovnoho Sudu vid 27 serpnia 2024 roku u spravi No. 800/162/16 [Grand Chamber of the Supreme Court ruling of 27 August 2024 in case No. 800/162/16]. Yedynyi derzhavnyi reiestr sudovykh rishen. reyestr.court.gov.ua/.

26. Suchasni vyklyky ta aktualni problemy sudovoi reformy v Ukraini: Materialy VIII Mizhnar. nauk.-prakt. konf. (31 zhovtnia 2024 r., Chernivtsi) [Current challenges and pressing issues of judicial reform in Ukraine: Proceedings of the 8th International Conference]. ccu.gov.ua/sites/default/files/suchasni_vyklyky_ta_aktualni_problemy_sudovoyi_reformy_v_ukrayini_2024.pdf.

27. Overview of the current regulation of liability for sanctions evasion: state of play and prospects. (2024). Institute of Legislative Ideas. izi.institute/en/analysts/5/.

28. Pro vnesennia zmin do KK Ukrainy i KPK Ukrainy ta Zakonu Ukrainy "Pro sanktsii": proiekt Zakonu Ukrainy No. 12406 vid 14.01.2025 [On Amendments to the Criminal Code and Criminal Procedure Code of Ukraine and the Law of Ukraine "On Sanctions": Draft Law No. 12406 of 14.01.2025]. w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=83897.

29. Zakonodavcha diialnist v Ukraini: hromadske obhovorennia [Legislative activity in Ukraine: public discussion]. (2025). Doslidnytska sluzhba Verkhovnoi Rady Ukrainy, 1. nbuviap.gov.ua/images/informaciyni_vidanya/zakonodavcha_diyalnist/2025/2025_zakonodavca_diyalnist_1.pdf.

30. Kryminalna vidpovidalnist za porushennia sanktsii v Ukraini cherez pryzmu suchasnykh zakonoproiektiv [Criminal liability for sanctions violations in Ukraine through the prism of

current draft laws]. (2025). Visnyk kryminalnoho sudochynstva – Bulletin of Criminal Justice. doi. org/10.17721/2413-5372.2025.1-2/191-203.

31. Orhanizatsiino-pravovi zasady ekonomichnoi bezpeky Ukrainy [Organizational and legal foundations of economic security of Ukraine]. (2024). Kyivskyi ekonomichnyi naukovi zhurnal – Kyiv Economic Scientific Journal. journals.kymu.kyiv.ua/index.php/economy/article/view/181.

32. Making sanctions effective. European Commission. commission.europa.eu/topics/eu-solidarity-ukraine/eu-sanctions-against-russia-following-invasion-ukraine/making-sanctions-effective_en.

33. Sanctions Compliance in Ukraine: Strategy for International Firms. (2025, July 16). Ilyashev & Partners. attorneys.ua/en/publication/sanctions-compliance-in-ukraine-strategy-for-international-firms/.

Loza M. V. Legal regulation of sanctions and restrictions on russian business in Ukraine.

The article provides a comprehensive analysis of the legal regulation of sanctions and restrictions applied to Russian business in Ukraine under the conditions of armed aggression by the Russian Federation. The relevance of the study is determined by the fact that sanctions policy constitutes one of the key non-military instruments of countering aggression, yet its legal framework remains imperfect, as evidenced by cases of systematic circumvention of restrictions by sanctioned entities. The evolution of the Law of Ukraine «On Sanctions» of 14 August 2014 and its numerous amendments has been analyzed, reflecting the gradual transformation of the sanctions mechanism from an initial response to the annexation of Crimea to a comprehensive system of countering full-scale armed aggression.

The judicial practice of the Supreme Court of Ukraine has been examined, in particular the rulings of the Grand Chamber in cases No. 9901/376/21 and No. 800/162/16, which established legal positions on the nature of sanctions as preventive restrictive measures, the limits of judicial review over the discretionary powers of the National Security and Defence Council and the President, and the criterion of the nature of activity as decisive for imposing sanctions. The practice of asset recovery by the High Anti-Corruption Court has been analyzed; the Court consistently qualifies recovery as a political-economic countermeasure rather than criminal punishment, which does not require establishing guilt.

Particular attention has been paid to the implementation of EU Directive 2024/1226 on the criminalization of violations of restrictive measures and to the analysis of Draft Law No. 12406, supported by the Verkhovna Rada in the first reading on 3 June 2025, which proposes supplementing the Criminal Code with Article 114-3. Systemic law enforcement problems have been identified: the absence of criminal liability for sanctions circumvention, deficiencies in compliance control, limitations of judicial review, and the need for synchronization of sanctions lists with EU and US designations. Based on the analysis, a set of measures has been proposed across seven areas: legislative regulation, institutional framework, compliance control, judicial review, international cooperation, protection of the rights of non-sanctioned persons, and differentiation of liability.

Keywords: restrictive measures, asset recovery, Law of Ukraine «On Sanctions», judicial practice, EU Directive 2024/1226, criminal liability, national security, European integration.